

05.02.2025р. Гр.25. Всесвітня історія. Урок №54.

Тема: Японія.

Оскільки Японія була країною-агресором і зазнала поразки у Другій світовій війні, то її територія була окупована військами США на чолі з Д. Макартуром (1945–1952). На окупованій території американцями провадилася політика «Трьох "Д"»: демократизація, демілітаризація, декартелізація. Водночас було проведено аграрну реформу, яка передбачала націоналізацію надлишків землі і продаж її державою на пільгових умовах орендарям. 1947 р. була прийнята нова Конституція, яка проголошувала суверену владу народу (зберігався інститут імператора як символ держави та єдності нації), законодавча влада належала парламенту, який обирав уряд, гарантувалася рівність громадян перед законом, Японія відмовлялась від утримання регулярної армії як засобу війни і створення сил самооборони.

«У 1951 р. в Сан-Франциско було підписано мирний договір Японії із США та їх союзниками у війні (окрім СРСР). Згідно з договором:

- було визнано повний суверенітет японського народу над Японією та її територіальними водами; припинено стан війни учасників договору з Японією;
- Японія визнавала незалежність Кореї та відмовлялася від прав та претензій на Корею, Тайвань, острови Пенхуледао, Південний Сахалін та частину Курильських островів (але при цьому не зазначалося, що ці острови повертаються КНР та СРСР);
- обсяги репарацій не було визначено і питання про них належало до сфери двосторонніх відносин тих чи інших країн з Японією;
- за Японією було визнано право на індивідуальну і колективну оборону і домовленості про можливість розміщення або збереження іноземних збройних сил на її території».

Причини розвитку Японії. У 1946 р. в країні були проведені перші парламентські вибори, на яких перемогли правоцентристські партії. Парламент прийняв нову Конституцію, розроблену американськими радниками, яка набула чинності 3 травня 1947 р.

Імператор зрікався «божественного походження» і залишався символом держави (імператорський трон продовжував посідати Хірохіто). У країні було проголошено всі демократичні права. Згідно зі статтею 9 Конституції Японії заборонялося створювати армію, вона відмовлялася від війни як засобу вирішення суперечок між державами. Відповідно до нової Конституції було проведено вибори, на яких перемогу здобула СПЯ. У 1946 р. в Японії було розпочато аграрну реформу. Орендарі ставали власниками орендованих ділянок, землі відсутніх поміщиків переходили до селян, в інших випадках землю викупували й теж розподіляли між селянством. Завдяки аграрній реформі було створено місткий внутрішній ринок, місто отримало дешеву робочу силу. У 1947 р. в Японії було проведено реформу школи й освіти. Школа була відділена від церкви, а церква — від школи. У школі заборонялося пропагувати насильство й війну. Освіта стала світською, загальною. Запроваджувалася безкоштовна початкова освіта. У результаті цих реформ було остаточно ліквідовано пережитки минулого, японське суспільство набирало рис сучасного. Проте в перші післявоєнні роки у країні панували повна розруха й занепад, не вистачало найнеобхіднішого. Японія втратила свої колонії, які були головними джерелами постачання сировини. Розгортання «холодної війни» зумовило зміну в ставленні США до Японії. Із розбитого ворога вона перетворилася на форпост боротьби із СРСР. Щоб покращити становище в країні, американський уряд узявся за стабілізацію економіки й фінансів. Для цього в 1949 р. в Японію була направлена комісія з американської політичної та економічної спільноти на чолі з Джозефом Доджем, який уже мав досвід проведення грошової реформи в Німеччині. Комісія розробила жорсткі заходи, які отримали назву «лінія Доджа». Тривалий час Японія існувала за рахунок допомоги США (було отримано допомоги на 2 млрд доларів), а необхідно було запуснути японську економіку на новій основі. Тепер американські кредити набули комерційного й адресного характеру, зменшувалися ціни, заморожувалися зарплати, встановлювався фіксований обмінний курс єни. Також було модернізовано податкову систему Японії: зменшувалися податки з перспективних галузей виробництва; збільшувався прибутковий податок. Були створені умови для

залучення іноземних інвестицій. Ці заходи за короткий термін сприяли подоланню інфляції і дали поштовх до активізації економічного життя. До початку 1950-х рр. Японія досягла довоєнного рівня виробництва. Протягом тривалого часу не було врегульовано питання мирного договору США з Японією. Для США, крім того, стало зрозуміло, що такий договір із Японією може бути укладений тільки в разі одночасного підписання угоди про військовий союз, який би дав право США тримати в Японії війська. У Японії ця ідея не мала одностайного схвалення. У вересні 1951 р. в Сан-Франциско зібралася мирна конференція за участю делегацій із 42 країн, на якій було укладено мирний договір із Японією. За умовами договору Японія визнавала незалежність Кореї та відмовлялася від претензій на Курильські острови, Південний Сахалін, Тайвань та ряд інших островів. Представники СРСР, Польщі, Чехословаччини відмовилися поставити підписи під договором, наполягаючи на запрошенні для участі в роботі конференції делегацій комуністичного Китаю, Монголії та інших своїх союзників. Крім того, СРСР вимагав вивести з Японії американські війська й ліквідувати військові бази США. У 1952 р. між Японією і США був укладений «договір безпеки». За його умовами США отримали право розмістити свої війська на Японських островах, а Японії було дозволено створити сили самооборони, на які можна було витрачати 1 % валового національного доходу. У 1960 р. між Японією і США був підписаний договір про взаємне співробітництво й гарантії безпеки. Він передбачав автоматичний вступ Японії у війну із СРСР на боці США в разі потреби.

Із середини 1950-х рр. почалося 15-річне небачене зростання економіки Японії, у результаті якого змінилися сама країна та її значення у світі. У 1961 — 1970 рр. темпи зростання становили 11 % на рік. У 1968 р. Японія посіла друге місце в західному світі за обсягом ВВП і вийшла на перше місце за виробництвом сталі, кораблів, радіоприймачів, телевізорів, магнітофонів, копіювальної техніки, фотоапаратури. У 1981 р. вона посіла перше місце за виробництвом легкових автомобілів.

Після швидкого економічного зростання країна зіткнулася з економічними труднощами. Економічна криза 1970-х рр. та її наслідки сильно позначилися на Японії. Уряд і японський бізнес розпочали програму структурної перебудови економіки. Центр ваги було вирішено перенести з енергоємних і матеріаломістких галузей (чорна і кольорова металургія, суднобудування, виробництво пластмас і штучних волокон) у наукоємні галузі (електроніка, радіотехніка, виробництво засобів зв'язку, ЕОМ, роботів тощо), які споживають мало сировини та енергії, але потребують кваліфікованих інженерів та робітників. Реалізація цієї програми зумовила зростання державних витрат та інфляцію. Із 1982 р. уряд Японії на чолі з Ясухіро Накасоні почав здійснювати антиінфляційний курс, скорочувати державні витрати, сприяти розвитку ринкових відносин. Були знижені податки з підприємців, почалася приватизація залізниць і телекомунікацій. Курс Я. Накасоні був схожим із тим, що здійснювали Р. Рейган, М. Тетчер, Г. Коль та інші. Зіткнувшись у роки кризи зі спробою багатьох країн обмежити експорт японських товарів, японський бізнес узявся за експорт капіталів, створюючи виробничі потужності в інших країнах. У 1980-ті рр. Японія стала одним із найбільших світових інвесторів. Однак наприкінці 1991 р. після 30-річного зростання економічна ситуація в країні ускладнилася. Темпи зростання в 1990-ті рр. не перевищували 1 % на рік. Крім того, Японія опинилася перед загрозою ще й фінансової кризи, яка завдала серйозного удару не лише по самій Японії (на третину впала капіталізація японської економіки — сукупна вартість акцій японських підприємств), але й по країнах Далекого Сходу й Південно-Східної Азії. Азійська криза зачепила також Латинську Америку, Росію, Україну та інші держави.

Причини і передумови японського «економічного дива»

- Реформи, проведені американською окупаційною адміністрацією (аграрна, податкова та інші)
- Відносна дешевизна робочої сили
- Відсутність військових витрат

- Значні інвестиції в промисловість (більші, ніж в інших країнах)
- Традиційна бережливість японців (через банки їхні заощадження перетворювалися на виробничі інвестиції); довіра до банківської системи
- Зважена економічна політика: контроль над зовнішньою торгівлею, закупівля новітніх технологій, сприяння модернізації
- Широке використання технічних досягнень у виробництві товарів масового споживання
- Орієнтація виробництва на експорт
- Висока кваліфікація й дисципліна робітництва
- Патріотизм більшої частини населення, готовність купувати власну продукцію
- Традиційна система найму — патерналізм (робітник улаштовується на роботу й працює до виходу на пенсію; заробітна плата прив'язана до стажу роботи; заохочується лояльність своїй фірмі, яка навіть у скрутні часи не звільнить робітника)
- Кредити США й військові замовлення в роки війни в Кореї та В'єтнамі
- Наявність американських військових баз
- Політична стабілізація.

Жахливою подією в історії Японії стали хімічні атаки в токійському метро, здійснені членами екстремістської релігійної секти «АумСінрікьо» в 1994 і 1995 рр. Під час цих терористичних актів загинуло 12 і було отруєно щонайменше 5 тис. осіб. 11 березня 2011 р. біля східного узбережжя Японії стався землетрус потужністю 9 балів, унаслідок якого виникло цунамі, що завдало величезної шкоди прибережним районам і призвело до загибелі понад 15,8 тис. осіб. Ще 2,5 тис. осіб зникли безвісти. На розташованій уздовж берегової лінії атомній електростанції Фукусіма-Даїчі сталася аварія. У результаті вибухів 12, 14 і 15 березня в навколишнє

середовище потрапили значні обсяги радіоактивних речовин (радіонуклідів). Це призвело до забруднення акваторії океану та прилеглих територій. У внутрішньому житті Японії в 1970-ті рр. розпочалися труднощі. Оскільки ЛДП незмінно перебувала при владі, питання про призначення прем'єр-міністра фактично почали вирішуватися не в парламенті, а всередині партії. У ній склалося кілька ворогуючих фракцій, лідери яких домовилися між собою про склад уряду. Так виникли сприятливі умови для зловживань та корупції. Найбільшим скандалом була справа «Локгід», яка закінчилася арештом і засудженням прем'єр-міністра Какуея Танака. Крім того, відбулася ще низка політичних скандалів. Це послабило авторитет ЛДП. У 1993 р. суперечки всередині ЛДП викликали розкол, і на парламентських виборах вона зазнала поразки. До влади прийшов блок опозиційних партій на чолі із Соціалістичною партією. У той самий час у провідних партіях стався розкол, зумовлений розбіжностями у визначенні подальшого розвитку країни. У 1996—2009 рр. члени ЛДП очолювали уряд, але колишньої могутності й авторитету партія вже не мала. У 2009 р. ЛДП була змушена поступитися владою лівоцентристській Демократичній партії Японії (ДПЯ), що перебувала при владі до 2012 р. На позачергових виборах ЛДП знову повернула собі владу. Таким чином, у країні фактично сформувалася двопартійна система, де за владу змагаються дві провідні ліберальні партії: ЛДП і ДПЯ.

У 1950-ті рр. японська дипломатія не вирізнялася особливою активністю. У 1960-ті рр. міжнародна позиція Японії стала вразливою через однобічну орієнтацію на США. Так, у 1971 р. США, прагнучи вирішити свої економічні проблеми, в односторонньому порядку без попередження обмежили експорт Японії в США й девальвували долар. Одразу після цього було оголошено про візит президента США Р. Ніксона в Китай, і теж без консультацій із Японією, для якої відносини з Китаєм були першочерговою проблемою. Такі дії США змусили Японію порушити питання про самостійну зовнішню політику. У 1972 р. уряд здійснив заходи, спрямовані на розширення економічних зв'язків Японії. Між Японією та Китаєм було відновлено дипломатичні відносини й розпочато роботу над мирним договором. Від США Японія домоглася відновлення свого

суверенітету над островом Окінава. У 1980-ті рр. пріоритети зовнішньої політики Японії змінилися. У відносинах із СРСР вона посіла більш жорстку позицію. Питання розширення економічних зв'язків тісно пов'язувалося з вирішенням територіального питання. Проте це не дало бажаного результату. Японія намагалася стати постійним членом Ради Безпеки ООН. У 1990-ті рр. країна проводила обережну зовнішню політику, віддаючи перевагу традиційним зв'язкам. На початку ХХІ ст. зовнішньополітичний курс країни був знову спрямований на вихід на більш широку міжнародну арену. Наприкінці 2003 р. японські війська вперше за післявоєнну історію було відправлено за межі країни. Японський контингент (500 осіб) опинився в Іраку для стабілізації становища в країні після повалення режиму С. Хусейна. Також Японія заявила про створення власної системи протиракетної оборони на випадок удару з боку Північної Кореї (КНДР).

Посилання: <https://www.youtube.com/watch?v=BJDT45JOkzY> Д/з: §16.